

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา

การพัฒนาประเทศที่ผ่านมา เป็นการพัฒนาที่มุ่งเน้นการลงทุนในสิ่งก่อสร้างขั้นพื้นฐานต่าง ๆ เพื่อเป็นการกระจายการพัฒนาให้บังเกิดผลทั่วประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งให้เกิดผลทางด้านเศรษฐกิจโดยมุ่งขยายการผลิตทางการเกษตรและปรับปรุงโครงสร้างด้านอุตสาหกรรมให้เป็นการผลิตเพื่อส่งเป็นสินค้าออก โดยพยายามรักษาเสถียรภาพทางการเงิน รักษาอัตราการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ให้ขยายตัวโดยต่อเนื่องทุกปี คือภาพรวมโดยสรุปของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฯ ฉบับที่ 1 ถึงฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2504 – 2529) (สมเดช สีแสง, 2539 : 4-7) ผลจากการพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฯ ทั้ง 5 ฉบับ ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดผลกระทบต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้านต่าง ๆ ตามมาอย่างมากมายสืบเนื่องมาจากสาเหตุดังนี้

1. การเพิ่มขึ้นของประชากรอย่างรวดเร็ว โดยในปี พ.ศ. 2462 ประเทศไทยมีประชากรประมาณ 10 ล้านคน ในปี พ.ศ. 2490 ประชากรเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 18 ล้านคน ต่อมาในปี พ.ศ. 2523 ประชากรเพิ่มขึ้นเป็นประมาณ 45 ล้านคน และในปี พ.ศ. 2533 ประชากร 55 ล้านคน (สมเดช สีแสง, 2539 : 1) และในปี พ.ศ. 2543 ประเทศไทยมีประชากรประมาณ 62.1 ล้านคน (มหาวิทยาลัยมหิดล, 2543)

2. มีการใช้ทรัพยากรชนิดต่าง ๆ ไปเพื่อเป็นปัจจัยในการผลิตทั้งด้านเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมไปมาก เพื่อกระตุ้นความเจริญเติบโตทางด้านเศรษฐกิจ ทำให้ทรัพยากรหลายชนิดลดน้อยลง ในขณะที่เดียวกันก็มีการถ่ายเทของเสียจากการผลิตออกสู่ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ จนเกินความสามารถของธรรมชาติที่จะรองรับได้ ทำให้ภูมิอากาศและสิ่งแวดล้อมต่างๆ บางส่วนของประเทศไม่เหมาะสมกับความเป็นอยู่ของมนุษย์ สัตว์ และพืช (Gerald T. Gardmer and Pacl C. Stern, 1996 : XIII) แม้ว่าแผนพัฒนาเศรษฐกิจ และสังคมฯ ฉบับต่อๆ มา คือ ฉบับที่ 6 และฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2530-พ.ศ. 2539) ได้มีการคำนึงถึงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมมากขึ้น แต่ด้วยข้อจำกัดของภาครัฐ จึงทำให้สถานการณ์ต่างๆ ไม่ดีขึ้น ซึ่งข้อจำกัดของภาครัฐในการจัดการปัญหาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีดังนี้ (กนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2535 : 20-21)

(1) ข้อจำกัดด้านนโยบายที่ไม่ชัดเจนในเรื่องการพัฒนาคุณภาพของสิ่งแวดล้อม ขาดความต่อเนื่องในการปฏิบัติ

(2) ปัญหาเรื่องงบประมาณและบุคลากรที่จะใช้ในการควบคุมดูแลให้มีการปฏิบัติตามมาตรการต่าง ๆ ที่กำหนดไว้ไม่เพียงพอ

(3) ปัญหาในเรื่องการประสานงานระหว่างหน่วยงานต่างๆ เพราะปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมเป็นปัญหาที่เกี่ยวข้องกับขอบเขตที่กว้างขวาง ซึ่งยากต่อการควบคุม และต้องใช้ความร่วมมือของหน่วยงานหลายฝ่าย

จากข้อจำกัดของภาครัฐดังกล่าวนี้ จึงได้เกิดแนวคิดที่จะดึงเอาศักยภาพของประชาชนนอกภาครัฐ อันได้แก่องค์กรเอกชนและประชาชนโดยทั่วไปให้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมร่วมกับภาครัฐ โดยมีหลักการพื้นฐานของการมีส่วนร่วม คือ การพัฒนาประชาชนในชุมชนให้มีขีดความสามารถในการกำหนดความต้องการขั้นพื้นฐานของตนเอง และยังสามารถกำหนดโครงการพัฒนาเพื่อสนองตอบความต้องการขั้นพื้นฐานดังกล่าว นอกจากนี้ประชาชนยังมีส่วนช่วยให้โครงการดำเนินต่อไปโดยอาศัยความช่วยเหลือจากภายนอกน้อยที่สุดหรือไม่ต้องการความช่วยเหลือเลย ซึ่งในเชิงยุทธศาสตร์การพัฒนาของภาครัฐนั้นการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาอย่างเหมาะสมจะช่วยป้องกันไม่ให้เกิดความรู้สึกว่าถูกพรากจากสิ่งแวดล้อมและถูกแย่งชิงทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งจะก่อให้เกิดความไม่พอใจอย่างรุนแรงต่อรัฐบาล และหากความขัดแย้งพัฒนาถึงระดับหนึ่งก็จะเป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาเป็นอย่างมาก (กนกศักดิ์ แก้วเทพ, 2535 : 38) นอกจากนี้เพื่อให้การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชนเป็นการเข้าร่วมอย่างชอบธรรมและชอบด้วยกฎหมาย รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับ: พุทธศักราช 2540 จึงได้มีบทบัญญัติรับรองสิทธิและหน้าที่ดังกล่าวของประชาชนในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของบุคคล ประชาชนและชุมชนเอาไว้หลายมาตราดังนี้ (กรมส่งเสริมคุณภาพสิ่งแวดล้อม, 2541 : 4-9)

(1) เสรีภาพของบุคคลในการรวมกันเป็นหมู่คณะ

มาตรา 45 บัญญัติว่าบุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหภาพ สหพันธ์ สหกรณ์ กลุ่มเกษตรกร องค์กรเอกชนหรือหมู่คณะอื่น การจำกัดเสรีภาพตามวรรคหนึ่งจะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเฉพาะเพื่อคุ้มครองประโยชน์ส่วนรวมของประชาชน เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชนหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน หรือเพื่อป้องกันมิให้มีการผูกขาดตัดตอนในทางเศรษฐกิจ

(2) สิทธิของชุมชนท้องถิ่นในการพิทักษ์รักษาและมีส่วนร่วมในการจัดการสิ่งแวดล้อม

มาตรา 46 บัญญัติว่า บุคคลซึ่งรวมกันเป็นชุมชนท้องถิ่นดั้งเดิมย่อมมีสิทธิในการที่จะอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ และมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม การบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติอย่างสมดุลและยั่งยืน ทั้งนี้ตามที่กฎหมายบัญญัติ

นอกจากนี้ยังมีมาตราอื่นๆ ที่กล่าวถึงสิทธิในการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน โดยย่อ ดังนี้

(3) สิทธิของบุคคลในการมีชีวิตท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ดี มีคุณภาพ และมีส่วนร่วมกับรัฐและชุมชนในการส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของธรรมชาติ ตามมาตรา 56

(4) สิทธิของบุคคลในการฟ้องหน่วยงานราชการตามมาตรา 56 วรรค สาม

(5) สิทธิของบุคคลในการได้รับข้อมูลข่าวสารตามมาตรา 58

(6) สิทธิของบุคคลหรือชุมชนท้องถิ่นในการได้รับข้อมูลข่าวสารก่อนการอนุญาตหรือดำเนินโครงการหรือกิจกรรมที่อาจมีผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม ตามมาตรา 59 เป็นต้น

การที่กฎหมายรัฐธรรมนูญ ได้มีบทบัญญัติให้การรับรองสิทธิต่างๆ ของบุคคลและชุมชนเอาไว้ ทั้งนี้ก็เพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อสนองตอบความต้องการของชุมชนให้มีความเสมอภาคในการใช้ทรัพยากร มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูอย่างเหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น และภูมิปัญญาของชาวบ้านในท้องถิ่นนั้น ๆ

จากความสำคัญและความเป็นมาดังกล่าว จึงเป็นสาเหตุจูงใจในการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในครั้งนี้ เพราะได้เล็งเห็นว่าแนวทางในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยการให้ประชาชนมีส่วนร่วมกับภาครัฐนั้น เป็นแนวทางที่สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริงทั้งในทางสังคมและในทางการเมืองของประเทศในขณะนี้เป็นอย่างยิ่ง เพราะว่าประชาชนต่างก็มีความตื่นตัวและมีจิตสำนึกที่จะปกป้องคุ้มครองทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมด้านต่างๆ เพื่อต้องการให้ตนเองและบุคคลในชุมชนที่ตนอยู่อาศัยมีชีวิตอยู่ท่ามกลางสิ่งแวดล้อมที่ดีและมีความเสมอภาคในการใช้ทรัพยากรชนิดต่างๆ ของประเทศ และในทางการเมืองกฎหมายรัฐธรรมนูญได้รองรับสิทธิและหน้าที่ตามจิตสำนึกดังกล่าวของประชาชน เป็นการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมต่างๆ ร่วมกับภาครัฐ ซึ่งในอดีตที่ผ่านมา ก่อนการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับปี พ.ศ. 2540 นั้น หน้าที่ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมตกเป็นของรัฐแต่เพียงฝ่ายเดียว ซึ่งไม่มีกลไกและศักยภาพที่ดีพอ ผลจากการจัดการในลักษณะดังกล่าวได้ก่อให้เกิดความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม รวมทั้งมีปัญหาความขัดแย้งด้านต่างๆ เกิดขึ้นมากมาย

ในการศึกษาครั้งนี้ได้คัดเลือกอำเภอชุมชนบ้านคีรีวง ซึ่งตั้งอยู่ในท้องที่หมู่ที่ 5, 8, 9 และ 10 ตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นพื้นที่ศึกษา เนื่องจากว่าประชาชนในพื้นที่ได้มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอยู่แล้วในระดับหนึ่ง โดยการรวมกลุ่มกันเองของชาวบ้านที่มีที่ทำกินอยู่ในพื้นที่ป่าเขาหลวง ทำการพัฒนาสาธารณูปโภคต่างๆ เช่น การสร้างทางคมนาคมเพื่อใช้ขนส่งผลผลิตทางการเกษตรและวัสดุอุปกรณ์การเกษตร เนื่องจากคนในชุมชนส่วนใหญ่มีอาชีพในการทำสวนผลไม้แบบผสมผสานในพื้นที่ป่าเขาหลวง และมีปัญหาในเรื่องเส้นทางคมนาคม นอกจากนี้ชาวบ้านบางกลุ่มยังได้มีการก่อตั้งชมรมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ร่วมกับอุทยานแห่งชาติเขาหลวง และ อบต. ท่าโลนขึ้น เพื่อจัดการท่องเที่ยวในพื้นที่ป่าเขาหลวง อีกทั้งยังมีการใช้ประโยชน์พื้นที่ป่าเขาหลวงในด้านอื่น ๆ อีกเช่น การหาของป่า การล่าสัตว์ การลักลอบตัดไม้ทำลายป่า เป็นต้น ซึ่งการกระทำเหล่านี้มีทั้งที่ถูกต้องตามกฎหมายและไม่ถูกต้องตามกฎหมายโดยที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่สามารถจะเข้าไปดูแลการกระทำดังกล่าวของประชาชนได้อย่างทั่วถึง จึงทำให้เกิดความขัดแย้งในการใช้ประโยชน์ในพื้นที่ขึ้นระหว่างภาครัฐกับประชาชน และในขณะเดียวกันภาครัฐยังได้มีการกำหนดให้พื้นที่เหล่านี้บางส่วนเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติ โดยที่ประชาชนในพื้นที่ไม่มีส่วนร่วมกับภาครัฐในการกำหนดแนวเขตของพื้นที่ดังกล่าว (ประจวบ ธรรมวิจิตร, สัมภาษณ์ : 6 กรกฎาคม 2542) ทั้งที่พื้นที่เหล่านี้ประชาชนได้ครอบครองทำประโยชน์ติดต่อกันมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ ประมาณ 200 ปีมาแล้ว (พรพิไล เลิศวิชา, 2532 : 14) ก่อนจะมีพระราชบัญญัติป่าสงวนแห่งชาติในปี พ.ศ. 2507 (กรมป่าไม้, 2535 : 109) ในขณะเดียวกันยังมีข้อมูลสนับสนุนว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนกับภาครัฐ ในการจัดการทรัพยากร ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นเรื่องสำคัญ เพราะการมีส่วนร่วมเป็นปัจจัยที่ทำให้การดำเนินงานต่างๆบรรลุตามวัตถุประสงค์และนโยบายที่กำหนดไว้ เป็นไปตามความต้องการของประชาชนและลดความขัดแย้งระหว่างภาครัฐกับประชาชน หากประชาชนมีส่วนร่วมในระดับสูง ความขัดแย้งจะน้อยลง ในทางกลับกันหาก (ไทยโพสท์, 9 มกราคม 2545 : 6) ประชาชนมีส่วนร่วมในระดับต่ำ ความขัดแย้งจะสูงขึ้น ซึ่งความขัดแย้งดังกล่าว หากไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกต้อง และเหมาะสมแล้ว ในอนาคตปัญหาอาจจะทวีความรุนแรงจนกลายเป็นการเผชิญหน้ากันระหว่างเจ้าหน้าที่ของรัฐกับประชาชนในพื้นที่ขึ้นได้ ในเมื่อรัฐมีความต้องการที่จะนำกฎหมายมาบังคับใช้ในพื้นที่ ซึ่งกฎหมายดังกล่าวหากขัดแย้งกับวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ดั้งเดิมของประชาชน ซึ่งวิธีการที่จะนำมาใช้แก้ปัญหาดังกล่าวก็คือ วิธีการที่ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมกับภาครัฐ เพื่อร่วมมือกันในการแก้ปัญหาต่างๆ เพราะการมีส่วนร่วมของประชาชนทำให้ประชาชนได้ทราบถึงความจำเป็นในด้านต่างๆ ของรัฐในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ประชาชนได้มีส่วนร่วมในกระบวนการวางแผนและตัดสินใจ การปฏิบัติตามแผน การได้รับผล

ประโยชน์และการติดตามและประเมินผล ซึ่งวิธีการต่างๆ เหล่านี้จะทำให้เกิดการยอมรับในเหตุผล ซึ่งกันและกันระหว่างภาครัฐกับประชาชน การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้จึงเป็นการศึกษาเพื่อต้องการทราบสภาพที่แท้จริงของปัญหาและปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ เพื่อแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหานั้นจะก่อให้เกิดประโยชน์ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาพื้นที่ป่า เขาหลวง และชุมชนบ้านคีรีวงในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 4 ประการ ดังนี้

1. เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวง
3. เพื่อศึกษาประเภทการใช้ประโยชน์และลักษณะการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวงของประชาชนในชุมชนบ้านคีรีวง และ
4. เพื่อประมวลปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวงของประชาชนในชุมชนบ้านคีรีวง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในการศึกษาเรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาพื้นที่ป่าเขาหลวงและชุมชนบ้านคีรีวงในครั้งนี้ คาดว่าจะมีประโยชน์ในด้านต่างๆ ดังนี้

1. ทำให้ทราบระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวง
2. ได้ทราบปัจจัยต่างๆ ที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวง
3. ทำให้ทราบถึงประเภทการใช้ประโยชน์และลักษณะการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวงของประชาชนในชุมชนบ้านคีรีวง

4. องค์กรและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถนำผลที่ได้จากการศึกษาไปแก้ไขปัญหาคอขวด เพื่อพัฒนาและยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวงให้สูงขึ้น

5. เพื่อจะได้ให้ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบายที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมภายในพื้นที่ศึกษา และนำไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นที่มีลักษณะต่างๆ ใกล้เคียงกับพื้นที่ศึกษา

ขอบเขตของการวิจัย

ในการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาพื้นที่ป่าเขาหลวงและชุมชนบ้านคีรีวงครั้งนี้ มีขอบเขตของการศึกษาค้างนี้

1. พื้นที่ทำการศึกษา ได้แก่ พื้นที่ หมู่ที่ 5, 8, 9 และ 10 ของตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราช

2. ประชากรที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ราษฎรที่อยู่อาศัยในท้องที่หมู่ที่ 5, 8, 9 และ 10 ของตำบลท่าโลน อำเภอลานสกา จังหวัดนครศรีธรรมราชจำนวน 670 ครัวเรือน ราษฎรจำนวน 2,804 คน

3. เนื้อหาที่ทำการศึกษา เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วม ตลอดจนประเภทการใช้ประโยชน์ และลักษณะการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ป่าเขาหลวงของประชาชนในชุมชนบ้านคีรีวง โดยเน้นการเปรียบเทียบระดับการมีส่วนร่วมของบุคคลที่มีสถานภาพแตกต่างกัน และเพื่อศึกษาและทดสอบสมมุติฐานที่ตั้งไว้ว่าบุคคลที่มีสถานภาพด้านต่างๆ ที่ต่างกัน เช่น สถานภาพส่วนบุคคล สถานภาพด้านเศรษฐกิจ สถานภาพด้านสังคม และสถานภาพด้านอื่นๆ ที่ต่างกันทำให้บุคคลเหล่านี้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ แยกต่างหาก เพื่อต้องการทราบสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่และเพื่อศึกษา ตลอดจนการศึกษาเพื่อประมวลปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน เพื่อจะได้ให้ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาและยกระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนภายในพื้นที่ศึกษาให้สูงขึ้นและสามารถนำผลการศึกษาไปประยุกต์ใช้กับพื้นที่อื่นที่มีลักษณะต่างๆ ใกล้เคียงกันได้ตามความเหมาะสม

สมมติฐานของการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ตั้งสมมติฐานในการวิจัยเอาไว้จำนวน 15 ข้อ ดังนี้
สมมติฐานด้านสถานภาพส่วนบุคคล

1. ประชาชนที่มีเพศต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวงแตกต่างกัน
2. ประชาชนที่อยู่ในช่วงอายุต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวงแตกต่างกัน
3. ประชาชนที่มีการศึกษาต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวงแตกต่างกัน
สมมติฐานด้านครอบครัว
4. ประชาชนที่มีตำแหน่งในครอบครัวต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวงแตกต่างกัน
5. ประชาชนที่มาจากครอบครัวที่มีจำนวนสมาชิกในครัวเรือนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวงแตกต่างกัน

สมมติฐานด้านสถานภาพทางเศรษฐกิจ

6. ประชาชนที่ระดับรายได้ต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวงแตกต่างกัน
7. ประชาชนที่มีอาชีพต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวงแตกต่างกัน
สมมติฐานด้านสถานภาพทางสังคม
8. ประชาชนที่มีสถานภาพด้านการเป็นผู้นำต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวงแตกต่างกัน
9. ประชาชนที่มีสถานภาพการเป็นสมาชิกกลุ่มต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวงแตกต่างกัน
10. ประชาชนที่ได้รับข้อมูลข่าวสารต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวงแตกต่างกัน
11. ประชาชนที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกชุมชนต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวงแตกต่างกัน
12. ประชาชนที่มีการติดต่อสัมพันธ์กับบุคลากรของรัฐต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวงแตกต่างกัน

13. ประชาชนที่มีความรู้สึกว่าตนเองเป็นที่ยอมรับนับถือของบุคคลอื่นต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวงแตกต่างกัน

สมมติฐานด้านอื่นๆ

14. ประชาชนที่มีประสบการณ์เคยได้รับความเดือดร้อนหรือเคยประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวงแตกต่างกัน

15. ประชาชนที่ได้รับผลประโยชน์จากพื้นที่ป่าเขาหลวงต่างกัน มีส่วนร่วมในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวงแตกต่างกัน

ตัวแปรที่ใช้ในการศึกษา

ตัวแปรต้น

ตัวแปรต้น ได้แก่ สถานภาพด้านต่าง ๆ ของประชากรในพื้นที่ศึกษา ดังนี้	ตัวชี้วัด
สถานภาพส่วนบุคคล	1. เพศ 2. อายุ 3. การศึกษา
สถานภาพด้านครอบครัว	1. ตำแหน่งในครัวเรือน 2. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน
สถานภาพด้านเศรษฐกิจ	1. รายได้ 2. อาชีพ
สถานภาพด้านสังคม	1. การเป็นผู้นำ 2. การเป็นสมาชิกกลุ่ม 3. การได้รับข้อมูลข่าวสาร 4. การติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก 5. การติดต่อสัมพันธ์กับบุคลากรของรัฐ 6. ความรู้สึกที่ตนเองเป็นที่ยอมรับนับถือของคนอื่น
สถานภาพด้านอื่นๆ	1. การได้รับความเดือดร้อนหรือภัยพิบัติ 2. การได้รับผลประโยชน์

ตัวแปรต้น ได้แก่ สมมติฐานส่วนบุคคลด้านต่างๆ ดังนี้ สถานภาพส่วนบุคคล ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพด้านครอบครัว ได้แก่ ตำแหน่งในครัวเรือน จำนวนสมาชิกในครัวเรือน สถานภาพด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ อาชีพ รายได้ สถานภาพด้านสังคม ได้แก่ การเป็นผู้นำ การเป็นสมาชิกกลุ่ม การได้รับข้อมูลข่าวสาร การติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก การติดต่อสัมพันธ์กับบุคลากรของรัฐ ความรู้สึกว่าตนเองเป็นที่ยอมรับนับถือของบุคคลอื่น และสถานภาพด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การเคยได้รับความเดือดร้อนหรือเคยประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติ และการได้รับผลประโยชน์

ตัวแปรตาม

ตัวแปรตาม ได้แก่ การมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในขั้นตอนต่างๆ ดังนี้	ตัวชี้วัด
การวางแผนและตัดสินใจ	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร่วมประชุมและวางแผน 2. ร่วมแสดงความคิดเห็น 3. ร่วมกำหนดกิจกรรม 4. ร่วมกำหนดกฎระเบียบ
การปฏิบัติตามแผน	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร่วมออกแรง 2. ร่วมบริจาคทรัพย์ 3. ร่วมเป็นผู้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร 4. ร่วมเป็นผู้ประสานงาน 5. ร่วมเป็นผู้นำกลุ่ม 6. ร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม
การได้รับผลประโยชน์	<ol style="list-style-type: none"> 1. เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร 2. เป็นที่มาของรายได้และปัจจัย 4 3. เป็นแหล่งท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ 4. สร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน 5. ช่วยป้องกันภัยพิบัติต่างๆ
การติดตามและประเมินผล	<ol style="list-style-type: none"> 1. ร่วมเป็นคณะกรรมการดูแลพื้นที่ป่าไม้ของชุมชน 2. ดูแลพื้นที่ป่าไม้เป็นการส่วนตัว

ตัวแปรตาม ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวง ในด้านต่างๆ ดังนี้ การวางแผนและตัดสินใจ การนำแผนไปปฏิบัติ การได้รับผลประโยชน์ การติดตามและประเมินผล

ส่วนประเภทการใช้ประโยชน์และลักษณะการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวง ตลอดจนปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะที่เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นการศึกษาเพื่อที่ความต้องการทราบความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่ศึกษา ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจปรากฏการณ์ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ชัดเจนขึ้น

กรอบแนวคิด

ในการศึกษา เรื่อง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม มีกรอบแนวคิดในการศึกษา ดังนี้

จากการตรวจสอบเอกสาร แนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมของประชาชน สามารถสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนกับภาครัฐ ในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนั้น นอกจากการกระจายอำนาจในการบริหารไปยังองค์กรส่วนท้องถิ่น เพื่อให้ประชาชนในชนบทได้มีโอกาสในการมีส่วนร่วมกับภาครัฐในขั้นตอนต่างๆ ของการจัดการ เช่น การวางแผนและการตัดสินใจ การปฏิบัติตามแผน การได้รับผลประโยชน์ การติดตามและประเมินผล ตามหลักของทฤษฎีการใช้วิธีและระบบทางการบริหาร ที่ทำให้ประชาชนได้มีโอกาสมีส่วนร่วมในการพัฒนาแล้ว (สนธยา พลศรี, 2533 : 157) ยังมีปัจจัยอื่นๆ ที่เข้ามาเกี่ยวข้องและมีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมของประชาชนอยู่หลายปัจจัยด้วยกัน เช่น เพศ อายุ รายได้ ระดับการศึกษา เป็นต้น ซึ่งปัจจัยต่างๆ เหล่านี้เป็นภูมิหลังในด้านต่างๆ ของประชาชน

ในการศึกษารั้งนี้ เป็นการศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนภายในพื้นที่ศึกษาว่า ประชาชนที่มีภูมิหลังในด้านต่างๆ ต่างกัน ได้แก่ สถานภาพส่วนบุคคล สถานภาพด้านเศรษฐกิจ สถานภาพด้านสังคม และสถานภาพด้านอื่นๆ มีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันหรือไม่

และในขณะที่เดียวกันก็ทำการศึกษาประเภทการใช้ประโยชน์และลักษณะการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เพื่อต้องการทราบสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้น พร้อมทั้งประมวลปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะต่างๆ ที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชนภายในพื้นที่ศึกษา

การศึกษาในครั้งนี้ จึงสามารถจะเขียนเป็นรูปแบบ (Model) ของกรอบแนวคิดในการศึกษา ได้ดังนี้

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ตัวแปรต้น

สถานภาพส่วนบุคคล

- เพศ
- อายุ
- ระดับการศึกษา

สถานภาพด้านครอบครัว

- ตำแหน่งในครัวเรือน
- จำนวนสมาชิกในครัวเรือน

สถานภาพด้านเศรษฐกิจ

- อาชีพ
- รายได้

สถานภาพด้านสังคม

- การเป็นผู้นำ
- การเป็นสมาชิกกลุ่ม
- การได้รับข้อมูลข่าวสาร
- การติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก
- การติดต่อสัมพันธ์กับบุคลากรของรัฐ
- ความรู้ที่คิดว่าตนเองเป็นที่ยอมรับนับถือของบุคคลอื่น

สถานภาพด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง

- การได้รับความเดือดร้อนหรือภัยพิบัติ
- การได้รับผลประโยชน์

ตัวแปรตาม

การมีส่วนร่วมในการจัดการ

1. การวางแผนและตัดสินใจ
 - ร่วมประชุมและวางแผน
 - ร่วมแสดงความคิดเห็น
 - ร่วมกำหนดกิจกรรม
 - ร่วมกำหนดกฎระเบียบ
2. การปฏิบัติตามแผน
 - ร่วมออกแรง
 - ร่วมบริจาคทรัพย์สิน
 - ร่วมเป็นผู้เผยแพร่ข้อมูลข่าวสาร
 - ร่วมเป็นผู้ประสานงาน
 - ร่วมเป็นผู้นำกลุ่ม
 - ร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม
3. การได้รับผลประโยชน์
 - เป็นแหล่งต้นน้ำลำธาร
 - เป็นที่มาของรายได้และปัจจัยสี่
 - เป็นแหล่งท่องเที่ยวและพักผ่อนหย่อนใจ
 - สร้างชื่อเสียงให้กับชุมชน
 - ช่วยป้องกันภัยพิบัติต่างๆ
4. การติดตามและประเมินผล
 - ร่วมเป็นคณะกรรมการดูแลพื้นที่ป่าไม้ของชุมชน
 - ช่วยดูแลพื้นที่ป่าไม้เป็นการส่วนตัว

นิยามศัพท์เฉพาะ

ในการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม กรณีศึกษาพื้นที่ป่าเขาหลวงและชุมชนบ้านคีรีวงครั้งนี้ มีคำศัพท์ที่ใช้เฉพาะในการศึกษาครั้งนี้ ซึ่งจำเป็นต้องให้ความหมาย เพื่อความเข้าใจตรงกันระหว่างผู้อ่านกับผู้ทำการศึกษา ดังนี้

การมีส่วนร่วมในการจัดการของประชาชน หมายถึง การที่ประชาชนมีส่วนร่วมกับภาครัฐในขั้นตอนต่างๆ ดังนี้

1. มีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ
2. มีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน
3. มีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์
4. มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล

มีส่วนร่วมในการวางแผนและตัดสินใจ หมายถึง ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ปัญหา จัดลำดับความสำคัญ ตั้งเป้าหมาย กำหนดการใช้ทรัพยากร กำหนดวิธีติดตามและประเมินผล

มีส่วนร่วมในการปฏิบัติตามแผน หมายถึง ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการจัดการและการบริหารการใช้ทรัพยากร มีความรับผิดชอบในการจัดสรรควบคุมทางการเงินและบริการ

มีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ หมายถึง ประชาชนจะต้องได้รับการแจกจ่ายผลประโยชน์จากชุมชนในปริมาณที่ใกล้เคียงกัน ซึ่งอาจเป็นประโยชน์ส่วนตัวหรือส่วนรวมก็ได้

มีส่วนร่วมในการติดตามและประเมินผล หมายถึง ประชาชนจะต้องมีส่วนร่วมในการควบคุมและตรวจสอบกิจกรรมทั้งหมดภายในขอบเขตที่เหมาะสม

การจัดการ หมายถึง ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น

ทรัพยากรธรรมชาติ หมายถึง สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติและมนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ อันได้แก่ ป่าไม้ ภูเขา ลำห้วย ลำคลอง หาดทราย และพื้นที่สาธารณประโยชน์ที่ไม่มีผู้ถือครองกรรมสิทธิ์ เป็นต้น

สิ่งแวดล้อม หมายถึง สิ่งต่างๆ ที่อยู่รอบตัวเรา ทั้งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ และที่มนุษย์สร้างขึ้น ทั้งสิ่งมีชีวิตและไม่มีชีวิต

การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง การดำเนินการเพื่อที่จะใช้ทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดประโยชน์สูงสุด และยาวนานที่สุด โดยมีการควบคุม ป้องกัน และแก้ไข ไม่ให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมที่เอื้อประโยชน์ต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ สัตว์ และพืช

สถานภาพส่วนบุคคล หมายถึง การที่บุคคลมีความแตกต่างกันในเรื่องต่อไปนี้

1. เพศ หมายถึง ความแตกต่างทางร่างกายและจิตใจที่แบ่งบุคคลออกเป็นหญิงและชาย
2. อายุ หมายถึง อายุตามปีปฏิทิน นับถึงวันที่ตอบแบบสอบถาม ซึ่งแบ่งเป็น 4 กลุ่ม คือ อายุตั้งแต่ 30 ปีลงมา, อายุ 31-45 ปี, อายุ 46-55 ปี และอายุ 56 ปีขึ้นไป

การศึกษา หมายถึง การไม่ได้รับการศึกษา และการได้รับการศึกษาชั้นประถมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น มัธยมศึกษาตอนปลาย / ปวช. อนุปริญญา / ปวส. ปริญญาตรี และสูงกว่าปริญญาตรี

สถานภาพด้านครอบครัว หมายถึง การที่บุคคลมีความแตกต่างกันในเรื่องต่อไปนี้

1. ตำแหน่งในครัวเรือน หมายถึง การเป็นหัวหน้าครอบครัว หรือสมาชิกในครอบครัว
2. จำนวนสมาชิกในครัวเรือน หมายถึง จำนวนบุคคลที่อยู่อาศัยร่วมกันในครอบครัว
หนึ่งๆ

สถานภาพด้านเศรษฐกิจ หมายถึง การที่บุคคลมีความแตกต่างกันในเรื่องต่อไปนี้

1. อาชีพ หมายถึง การประกอบอาชีพของบุคคลแต่ละบุคคล ว่าประกอบอาชีพอะไร เป็นอาชีพหลักหรือประกอบอาชีพอื่นด้วย เช่น เป็นข้าราชการ เป็นเกษตรกร เป็นพ่อค้า และรับจ้างแรงงาน เป็นต้น

รายได้ หมายถึง ผลลัพธ์ที่เป็นจำนวนเงิน ที่ตัวแทนของครอบครัวได้จากค่าตอบแทนในการประกอบอาชีพโดยเฉลี่ยต่อเดือน ในรอบ 1 ปี ซึ่งไม่รวมกับรายของบุคคลอื่นในครอบครัว แบ่งออกเป็น 4 ระดับ ดังนี้ ตั้งแต่ 3,000 บาทลงมา, 3,001-5,000 บาท, 5,001-10,000 บาท และ 10,001-15,000 บาท

สถานภาพด้านสังคม หมายถึง การที่บุคคลมีความแตกต่างกันในเรื่องต่อไปนี้

1. ผู้นำ หมายถึง ประชาชนที่มีตำแหน่งเป็นผู้นำ หรือเคยเป็นผู้นำของกลุ่มองค์กรต่างๆ ในชุมชน เช่น คำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ประธานกลุ่มออมทรัพย์ ประธานกลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น
2. ประชาชนธรรมดา หมายถึง ประชาชนที่ไม่มีตำแหน่งเป็นผู้นำ
3. การเป็นสมาชิกกลุ่ม หมายถึง การที่ประชาชนได้เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ หรือเคยเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ ที่จัดตั้งขึ้นในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น
4. การได้รับข้อมูลข่าวสารต่างกัน หมายถึง การที่ประชาชนได้รับข่าวสารจากทุกแหล่ง ทั้งจากสื่อมวลชนทุกชนิด จากเพื่อนบ้าน และอื่น ๆ
5. การติดต่อสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกชุมชน หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนเดินทางไปติดต่อกับชุมชนภายนอก

6. การติดต่อสัมพันธ์กับบุคลากรของรัฐ หมายถึง ความสัมพันธ์ระหว่างประชาชนกับพนักงานหรือลูกจ้างของรัฐ ที่ทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการพื้นที่ป่าเขาหลวงในลักษณะต่างๆ ดังนี้ การติดต่อสื่อสาร การประสานงาน ทั้งที่เป็นราชการและส่วนตัว การช่วยเหลือและพึ่งพาท้ายซึ่งกันและกัน ในด้านต่างๆ ก่อให้เกิดความรู้สึกที่ดี และเป็นที่ยอมรับของประชาชนในชุมชน

7. ความรู้สึกว่าตนเองเป็นที่ยอมรับนับถือของบุคคลอื่น หมายถึง ความคิดหรือความรู้สึกของบุคคลแต่ละคน ว่าตนเองเป็นที่ยอมรับ และให้ความนับถือจากบุคคลอื่นมากน้อยเพียงใด

สถานการณ์ด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง หมายถึง การที่บุคคลเข้าไปเกี่ยวข้องหรือมีส่วนได้ส่วนเสียกับพื้นที่ป่าเขาหลวงแตกต่างกันในเรื่องต่อไปนี้

1. เคยได้รับประสบการณ์จากภัยธรรมชาติชนิดต่าง เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง เป็นต้น ทำให้ตนเองหรือบุคคลในครัวเรือน และเพื่อนบ้านได้รับความเดือดร้อนจากภัยพิบัติต่างๆ เหล่านี้

2. การได้รับผลประโยชน์ หมายถึง การที่ประชาชนเห็นคุณค่าหรือได้รับผลตอบแทนจะเป็นตัวเงินหรือไม่ก็ได้ จากพื้นที่ป่าเขาหลวง

พื้นที่ป่าเขาหลวง หมายถึง พื้นที่ป่าไม้บริเวณโดยรอบชุมชนบ้านคีรีวง ซึ่งพื้นที่เหล่านี้ประชาชนได้จับจองใช้เป็นที่ปลูกผลไม้แบบผสมผสานโดยการปลูกผลไม้หลายชนิดลงในพื้นที่แปลงเดียวกัน ซึ่งพื้นที่เหล่านี้เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งของป่าสงวนแห่งชาติเขาหลวง และอุทยานแห่งชาติเขาหลวง

ประชาชนที่มีประสบการณ์เคยได้รับความเดือดร้อนหรือเคยประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติ หมายถึง อยู่ในเหตุการณ์หรือได้รับผลกระทบจากภัยธรรมชาติชนิดต่างๆ เช่น น้ำท่วม ฝนแล้ง เป็นต้น